

יום	יום לחדש	יום מוהר"ן	ליקוטי הלכות ה"א	ליקוטי הלכות ה"ב	משנה ברורה ה"ב	חיי מוהר"ן	שולחן ערוך
שבת	י"א	ט"ז	קסג	קסג	חזרה	קמז-קמח	א' ב'
א	י"ב	ע	קסד	קסד	צד:	קמט-קנ	ג' ד'
ב	י"ג	ע:	קסה	קסה	צה:	קנא-קנב	ה' ו'
ג	י"ד	עא:	קסו	קסו	צה:	קנג-קנד	ז' ח'
ד	ט"ו	עא:	קסו	קסו	צו:	קנה-קנו	ט' י'
ה	ט"ז	עב:	קסה	קסה	צו:	קנה-קנה	א' ב'
ו	י"ז	עב:	קסט	קסט	חזרה	קנט-קס	ג' ד'

בקרני אורה

יו"ל ע"י קהילת חסידי ברסלב
בנשיאות הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

401 | פרשת ויחי | י"א טבת תשפ"ה

דבר המערכת

בערב שבת זה חל יום ההילולא של התלמיד הגדול והקדוש רבי נתן ז"ע. ביומו האחרון עלי אדמות טרם כבו המאורות, פנה לתלמידיו ואמר להם: ביום עשרה בטבת נסתלק עזרא הסופר, נו, אז עזרא הסופר גייט אוועק און טרייף פסול איז זיך מתגבר אזוי פיל ווי סע היינט דא אלפים ורבות טרייף פסול, נאר איך האף אז איין בלעטל פון ספרי רבינו וועט זיין א תיקון אויף אלדינג. [= נו, כאשר עזרא הסופר מסתלק, וספרות טריפה ופסולה מתגברת כל כך הרבה כמו שכיום ישנם אלפים ורבות ספרים טרפים ופסולים, אולם אני מקוה שדף אחד מספרי רבינו הקדוש יתקון על הכל].

התיקון וחומת המגן מול מבול האפיקורסות המציף את העולם, יאה בהתפשטות דעת קדשו של רבינו הקדוש. האמת הזאת תאיר בלב כל אחד מישראל לעמוד בעוז ולהחזיק בנקודת האמונה, על אף כל המעברים.

גם הצרות הגשמיות וההסתרות האימות מאיימות על שלמות האמונה, "כי כשאדם בצרה ח"ו הוא בסכנה גדולה גם בענין כשרותו ויהדותו, כי לפעמים נתעקם הלב מאד על ידי הצרות והיסורים" (ליקוטי הלכות, כלאי בהמה ד, ו). ובעקבתא דמשיחא בהם הצרות הגשמיות גם כן מתעצמות כל כך, חובתנו להחזיק בכל עוז בדרך מספרי רבינו הקדוש ובפרט בספרי תלמידו הקדוש. וכפי שכותב רבי אברהם ב"ר נחמן בשם אביו (בכוכבי אור): "שמעתי מאבי שיש לעסוק בספרי מוהרנ"ת ז"ל יותר מבספרי אדמו"ר זצ"ל בעצמו, כי בימינו אלה, שעובר על כל אחד ואחד מה שעובר בנוף ובנפש, צריך להיות עיקר הלימוד בספרי מוהרנ"ת ז"ל".

גם אנו המצויים בעומק מיריות דאבון אבלותינו הפרטית על העדרו של הארי שבחבורה הרה"ח רבי חיים בנימין וורטהיימר זצ"ל, חייבים להיאחז בכל כוחנו בספריו הקדושים ובדברי התחזקותו של רבי נתן, להאיר מתוך חשכה, ולהאמין כי כל מה דעביד רחמנא לטב עבד, כי ה' אתנו עמנו ואצלנו. והיא שתבאי בעז"ה לשלימות התיקון שהכל יתהפך לטובה.

העורכים

לישועתך קויתי ה'

להתגבר ולהפיל השונאים בבחינת הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחרו". זהו תפקידנו "כשיגבר עשיו בסוף הגלות בעקבות משיחא וירצה לדרוס בעקבו על ראש ישראל, אז דייקא, על ידי תפילה אוחזים בעקבו להפילו ולהשפילו, כי אין כוחנו אלא בפה, לתפוס אומנות אבותינו לצעוק אליו יתברך מכל מקום שהוא" (שם).

אין שיעור לקיווי; עלינו לקוות ולחזור ולקוות, ולבסוף נזכה לישועה "בוודאי בלי ספק". וכדבריו הבוערים של רבינו הקדוש (לקר"מ ח"א ק"א): "ואף על פי שהוא קורא וצועק להשם יתברך זה זמן רב מאד ועדיין הוא רחוק מאד מאד, אף על פי כן אם יהיה חזק ואמיץ בתפילות ובקשות, בוודאי סוף כל סוף יענהו השם יתברך ויקרבו לעבודתו באמת בוודאי בלי ספק! רק חזק ואמיץ", וכמו שאמר רז"ל (ברכות לב): שהתפילה צריכה חיזוק ואם רואה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל השם" ופירש רש"י, "קוה - והתחזק ולא תמשוך ירך, אלא חזור וקוה".

ורבי נתן מוסיף: "קויתי ה' קותה נפשי ולדברו הוחלתי, פירש רש"י, קיווי אחר קיווי, היינו שצריכים לקוות ולצפות לה' תמיד בקיווי אחר קיווי בלי שיעור, וכמו שמדבר בזה אחר כך 'נפשי לה' משומרים לבוקר שומרים לבוקר, יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות', כי יש עמו יתברך כמה מיני פדות שבוודאי יפדה אותנו מכל עוונותינו והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו, רק שצריכים לקוות ולשמור ולצפות קיווי אחר קיווי עד ישקיף ויראה ה' משמים" (ליקוטי הלכות, פסח ט, טו).

זוהי תקומתנו מכל הנפילות; עלינו לזכור שרק זה מה שעושה את ההבדל העצום, הזכייה לחיים תלויה בקיווי ובציפיה לישועה. לא משנה מה עצומה היתה הנפילה ח"ו, ועל אף שעברו כך ימים ושנים הרבה, אולם אם מתאמצים בקיווי ובתפילה הרי סוף סוף יזכו לעמוד מכל הנפילות בעמידה איתנה. וכלשון טהרו של רבי נתן (בהלכות אונאה ג, ד): "כי עיקר תקותנו וסמיכתנו לגאולה שלימה במהרה בימינו בכלליות ובפרטיות הוא על ידי תפילה. כי יהיה איך שיהיה, כל זמן שמחזק ומאמץ את לבו להתפלל עדיין לה' יתברך ששיבהו אליו ופורש כפיו לה' יתברך ממקום המשך בעמוד ד'".

זה נראה לו כמעט כ'תפילת שוא' חלילה, שוב לבקש בימי השובבי"ם שיזכה להתקדש, שוב להפציר בתהלים, שוב להתחנן ולהעתיך, בשעה שחש ממש כמסור ביד יצרו ח"ו, הוא אוחזו כבאפסר ומוליכו לתהומות כרצונו ורומסו ממש לארץ מבלי לתת לו תקומה...

אם חפצי חיים אנו, אסור לנו להפסיק לחזור על האמת הברורה שרבינו הקדוש לימד אותנו, ולא לתת לשכל האנושי שלנו שיתערב במהלך גאולתנו. לא לחשוב ולא לרצות להבין, לא להקשות ולא לשאול, אלא לילך בנאמנות ובתמימות, לצייט ולשמוע בקול הצדיק שידוע היטב את מערכי המלחמה ותכסיסה ולא לעזוב את כלי הקרב.

עם כניסתנו לימי השובבי"ם הקדושים עלינו להתאזר שוב באמונה זו שלמעלה מהשכל, ועל אף שנדמה שהיצר כה שולט עלינו לא נרפה ולא נחלש, רק נטה אוזנינו היטב לשמוע מה מוטל עלינו בעת הזאת, כי היא הצלתנו ותקוותינו לעד.

רבינו הקדוש מלמדנו בבירור, שכל עוד שהאדם מקווה לתשועת ה' ותולה עיניו למרום בייחול וציפיה לישועתו ומרבה בתפילה שיזכה להינצל, הרי אף שלעת עתה הוא מונח בין שיני אריות ונדרס מרגלי סוסים אבירים השולטים עליו ורומסים אותו לארץ בתוך הרפש והטיט חלילה, אף על פי כן הוא בוודאי עוד יזכה לישועה שלימה, לקום ולעמוד ולהתעלות בקדושה כראוי.

אין לשער כוחו של קיווי זה הפותח שערים בפלאי פלאות, וכפי שרבי נתן (בליקוטי הלכות, יין נסך ד, כה) מבאר את האמור בפרשתנו שיעקב אבינו ניבא על שמשון הגיבור משבט דן שיהא כוחו כנחש "הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחרו" ומסיים שם "לישועתך קויתי ה'". כוונת התורה לרמוז לנו, שמי שרוצה להמשיך גאולה כדי לצאת ממצרי גלותו, עליו לאחוז באומנות הקיווי והתפילה, שכן שמשון היה בבחינת משיח (ראה בר"ד צח-ד), וכמו בגאולה הכללית כך גם בגאולה הפרטית, אף מי שעקבי הסוס של היצר דורסים ורומסים אותו אולם על ידי ה' לישועתך קויתי השם - על ידי שאין מתיאשים מן הרחמים אפילו חרב חדה מונחת על צוארו ח"ו, רק מקווים לישועתו תמיד וצועקים אליו איך שהוא, על ידי זה אפילו כשהוא תחת עקבי סוס, יזכה

פניני אור

פעם אחת שתק ואמר: "אם היו מניחין לנגס מת אחד בין המחקרים כשיושבין וחוקרין בהקמתם, היו מתבטלים כל החכמות שלכם". (שיחות הר"ן)

להלכין שיניים לחברו!

ולכן שנים מחלב

ואיתא בגמרא: "אמר ר' יוחנן: טוב המלכין שיניים לחבירו יותר ממשקהו חלב, שנאמר 'ולכן שנים מחלב, אל תקרי לבן שינים אלא לבון שינים' (כתובות קיא ע"ב).

והנה, במעלת המלכין שיניים לחברו, ובא כנגדו בפנים שוחקות - כתב רבינו בשיחות הר"ן:

"על ידי השמחה יכולין להחיות אדם אחר. כי יש בני אדם שיש להם יסורים גדולים ונוראים רחמנא ליצלו, ואי אפשר להם לספר מה שבליבם, והם היו רוצים לספר, אך אין להם בפני מי לספר ולהשיח עמו את כל אשר עם לבבם והם הולכים מלאים יסורים ודאגות, וכשבא אדם עם פנים שוחקות, יכול להחיות אותם ממש. ולהחיות אדם אינו דבר ריק, כי הוא דבר גדול מאד, וכמו שמובא בגמרא מהני תרי בדחי שזכו למה שזכו על ידי זה שהיו משמחים בני אדם" (שיחות הר"ן, מג).

וכמה נפלא להרגיל את עצמו להלך בפנים שוחקות ושמוחות. וכך כותב מוהרנ"ת לבנו רבי דוד צבי: "ושלום לבני חביבי המופלא מו"ה דוד צבי שיחי'. אחיך רבי יצחק שיחי' החיה אותי במכתבו שכתב אלי שאתה הולך בפנים שוחקות תהילה לא-ל. השם יתברך יחזק ללבך וישמח נפשך" (עלים לתרופה, מיום ד' ויקרא ת"ד).

ונעתיק מכתב מהגרי"מ שליט"א:

"מענין של ר'... מאד צר לי עליו, וכנראה מדברין שהוא מתוך דאגותיו ומהעצבות שלו, נפל קצת לדכאון נפשי, ורוחו נשבר בקרבו ואין לו מי שיקימו, ויתכן מאד שעליך מוטל המצוה לשמחו ולחזקו ולעודדו, ולא באופן ישיר שהוא יבין שאתה מתכוון אליו, כי אז אין זה מועיל, כידוע מהחוש, כי אם שאתה תעשה את עצמך שאתה צריך לו לטובתך, ובתוך כך תשתדל לעודדו ולשמחו, וקח קצת מהשמחה של הרה"ח השמח ר'... ותמשך לר'... ומכיון שנתחברת עמו אין צריך שיהיה כל כוונתך להרויח ממנו, אלא להשתדל שגם הוא ירויח ממך.

ופסוק מפורש הוא זה "טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם כי אם יפלו האחד יקים את חברו ואילו האחד שיפול ואין שני להקימו"... לדעתי אתה הוא השני שצריך להקימו, והכל בחכמה ובתבונה ובדעת ובסבלנות ובמתן, והמקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, בפרט נפש יקר וכשר כזה, ואל יהיה דבר זה קל בעיניך.

על הפסוק "ולבן-שנים מחלב" דרשו חז"ל "טוב המלכין שיניים לחבירו יותר ממשקהו חלב" - שכשאתה מראה לחבירו 'לבן שינים', היינו פנים שוחקות, הוא חשוב יותר ממה שמחיה את חברו בספל חלב" (אוסף מכתבים, מכתב כ).

אני רץ ישר לרבינו!

עד כאן הסיפור. וממנו אנו למדים שמי שדבוק באמת ברבו אינו צריך כלל שמות וסגולות לבוא לרבו אחר פטירתו - רק הולך אליו תיכף ומיד בלי שום שמות!

ואכן, כך היה אצל מוהרנ"ת - שעוד לפני קבורתו זכה כבר לרוץ ישר לרבינו...
וכך מסופר:

"כידוע, נפטר מוהרנ"ת בעיר ברסלב בערב שבת, ובליל שבת ראהו רבי נפתלי - שדר באומן - בחלום, וראה אותו רץ מהר, ושאלו: 'נתן, להיכן אתה רץ?', ענה לו מוהרנ"ת: 'אני? - ישר לרבינו!' ~ 'נתן אוואו לויפטסט? - איך? גלייך צום רעבן!'. וידע רבי נפתלי כבר מחלום זה, שהוא נפטר. ואמרו אנ"ש, שמזה רואים איך שזכה מוהרנ"ת לבוא אל רבינו עוד לפני הקבורה, כי הקבורה הייתה במוצאי שבת" (שיש"ק ב, תרלב).

וכדאיתא להדיא בזוהר הקדוש, שהצדיקים זוכים לבוא תיכף למקומם בגן עדן, עוד טרם הקבורה:

"תניא, בשעתא דנפק נשמתיה דבר נש, אזלין כולהו קריבוי וחברוי דההוא עלמא עם נשמתיה, ומחזיין ליה אתרא דעידונא ואתרא דעונשא. אי זכאה הוי, חמי דוכתיה, וסליק ויתיב ואתעדן בעידונא עילאה דההוא עלמא. ואי לא הוי זכאה, אשתארת ההיא נשמתא בהאי עלמא עד דאטמיר גופא בארעא, כיון דאטמר כמה גרדינין דנמוסין אחדן ביה עד דמטא לדומ"ה ועאלין ליה במדורוי דגיהנם" (זוהר ח"א ריח).

הרי לנו בפירוש, שהצדיק זוכה לבוא תיכף למקומו, עוד בטרם נטמן גופו הקדוש בארץ...

וגם מי שאינו זוכה לרוץ ישר לרבינו, עוד בטרם קבורתו, וגם אין לו 'שמות' וסגולות לזה - גם הוא, אם יזכה, יביאו מוהרנ"ת לרבינו הקדוש, יטבילו בנהר דינור, וייכנס להיכלו הקדוש!

והרי חלק מהסיפור שסיפר 'רבי שמשון הגדול' תלמיד מוהרנ"ת - בחלום הלילה לרבי אברהם בערניו - איך היה נראה אחר הסתלקותו:

"כשנפטרתי והגעתי לעולמי, תיכף פגע בי רבי נפתלי ז"ל, ביקשתי ממנו: רבי, הביאני לרבינו. ענה לי רבי נפתלי: ענין זה שייך למוהרנ"ת ותיכף יבוא אליך. ואכן כך היה, שבא אלי מוהרנ"ת והביאני אל רבינו. ראיתי איך שלקח רבינו איזה פנקס והביט בו, ואמר לי אחר כך: 'אכן מאנשיי אתה, אולם לך וטבול בנהר דינור'. לקחני מוהרנ"ת ז"ל לטבול בו. ואמר לר' אברהם בערניו: מה אומר לך? גודל הייסורים והכאבים שיש בטבילה זו הוא לאין שיעור כלל וכלל, אולם גם גודל העונג שיש אחר הטבילה בו הוא לאין שיעור. אחר הטבילה חזר עמי מוהרנ"ת לרבינו ז"ל, נענה לי רבינו ואמר 'עדיין מרגישים בך עולם הזה, לך וטבול שנית', 'עס פילט זיך נאך עפעס אין דיר עולם הזה, געה זיך טובלען נאך איין מאהל'. וחזר עמי מוהרנ"ת ז"ל לטבול שנית. אחר כך כשחזרתי לרבינו, אמר לי רבינו: אכן נטהרת" (שיש"ק ה, ק).

ומעתה, עלינו לדאוג, שנהיה רשומים בפנקסו של רבינו, למען תבוא נשמתנו אל תיקונוה...

הניסיון להתקרב אל הצדיק, אינו מסתיים ביום הפטירה... גם שם צריכים אמונה איתנה וחזקה, לבוא לרבו שיתקן את נשמתו...

אמנם, הכל תלוי במידת אמונתו של האדם בעולם הזה; אם הוא חזק באמונה בעולם הזה, יתקרב גם שם אל הצדיק האמת.

"ופעם אחת אמר, שהאדם צריך להתחזק בהאמונה בהצדיק האמת בהתחזקות גדול, עד שיהיה חזק כל כך שאפילו אחר מיתתו יהיה חזק באמונה, ולא יוכלו להטעותו שם בשום אופן, כי גם שם צריכין התחזקות גדול להאמין בהצדיק!

ואמר, כי יש נשמות הרשעים המתנגדים שרוצים להטעותו מהצדיק האמת כדי למנועו שלא יתחזק לבוא אליו בשביל תיקון. ואמר, שמי שיהיה חזק באמונה, בודאי לא יוכלו שם המונעים למנועו מליילך להצדיק לקבל תיקון לנשמתו. כי עיקר המניעות גם שם, הם רק מה שהמקטרגים והמחבלים וכו' שיש שם, הם מבלבלין ומחלישין דעתו ומטעיין אותו ודוברין על הצדיק מה שדוברין, כדי שלא יתחזק לבוא אליו" (חיי מוהר"ן, קא).

ואם הוא חזק באמונתו בצדיק בעולם הזה - לא יתבלבל גם שם מכל המקטרגים והמונעים, רק יאמר: אני רוצה ללכת לרבי, יהיה מה שיהיה!

ועתה תא שמע סיפור נפלא, בענין זה:

"נוהג היה רבינו זכרונו לברכה בערב ראש השנה בעת קריאתו את הפתקאות "קויטלאך", שכל קויטל שידע שבעליו ימותו בשנה זו, היה משליך את הקויטל תחת השולחן, והזהיר באזהרה את בני הבית לבלי להביט בפתקאות אלו.

והנה מוהרנ"ת זכרונו לברכה בהיותו חד עין כשעבר סמוך לשולחנו של רבינו, בערב ראש השנה שנת תקס"ו הבחין שהקויטל של חברו רבי יהושע מזירין זכרונו לברכה, נמצא תחת השולחן, והזדעזע מוהרנ"ת זכרונו לברכה, אולם מחמת הזהרת רבינו היה מוכרח להחריש ולשתוק. אחר ראש השנה כשנפרד רבי יהושע מרבינו, ראה מוהרנ"ת איך שרבי יהושע בוכה מאד לפני רבינו. וכן היה אצל שאר אנשי שלומנו, שגילה להם רבינו זאת שבשנה זאת יסתלקו, והורה להם מה יעשו.

אחר כך, אחר פסח שלחו רבינו לזירין עם קויטל, למסרו לרבי יהושע, בקויטל זה היה רשום איזה שמות בצורה משולשת כששורה ראשונה ארוכה מהשניה, והשניה מהראשונה, כצורת ניקוד סגול הפוכה. כשבא אליו מצאו כבר שוכב חולה, ולימדו סדר השמות שיזכור במחשבתו אלו השמות, ואחר כך בסמוך נפטר.

והנה מוהרנ"ת עיין ושם בזכרונו שמות אלו כדי שיזכרם אף הוא לעצמו, כשחזר ובא לרבינו, אמר לו רבינו: 'ידעתי מכבר שכל מה שאני אומר מתקיים, אבל כל כך מהר, שעוד לפני קבורתו כבר היה אצלי, 'איך האב גיוואוסט אז אלץ וואס איך הייס ווערט מקויים, אבער אזוי גיך, אז נאך פאר די קבורה איז ער שוין גיווען ביי מיר'?

אחר כך, כשדיבר מוהרנ"ת עם רבינו בענין שמות הנ"ל, אמר לו רבינו: 'אתה אינך זקוק לזה! ושכחם מוהרנ"ת זכרונו לברכה ולא יכול היה להיזכר בשום אופן בשמות אלו" (שיש"ק ג, צח).

פנינים מאירים וחדושים מזהירים מלוקטים מספרי גדולי הצדיקים זי"ע מתוך רשימותיו של הגרי"ם שכטער שליט"א אשר ציין ורשם לפנינו לזיכרון.

ספר דרך אמונה

מלוקט מדברי ראשונים ואחרונים ובמיוחד מדברי הבעש"ט ותלמידיו זי"ע"א

בעניין הידיעה והבחירה

בענין הידיעה והבחירה, האמת הנכון שמחויבים אנחנו על פי התורה להאמין בידיעה וגם להאמין בבחירה, וזה כל יסוד התורה, והגם שאין דעת ושכל האדם משיג מציאות הענין וכו' דהיינו שאצל האדם אי אפשר לומר עליו שידע איזה דבר ולא ידע אותו דבר, כי יהיו שני הפכים. אבל הבורא יתברך שמו הנה הוא כל יכול, אפשר לומר יודע העתידות מה שהאדם עתיד לעשות, ומעניש ומשכיר את האדם על עשייתו, כי הבחירה אצלו, והוא ית"ש כל יכול יודע ואינו יודע בנושא אחד, ואין שכל האנושי מבין זה. (ספר בני יששכר מאמרי חודש אדר, יא.)

להזכיר רבינו הקדוש ומוהרנ"ת בשם

מדור הראשון קורים לרבם בשם 'רבי', והדור השני קורים לרבי של רבם 'רבן', והדור השלישי כבר קורים לו בשמו דגדול מרבן שמו, שאי אפשר למצוא כינוי לרומם בו את זכרו, וכמו שאין מכנים את הנביאים. ולכן כשרבי חתם את המשניות נקרא הוא 'רבינו הקדוש', וגם כל מי שהיה בדורו הקרוב נקרא בשם רבי, רבי מאיר, רבי שמעון. ואלו מהדור הקודם נקראו 'רבן' כמו רבן גמליאל, רבן יוחנן בן זכאי, ומהדור שקדמו לו כמו הלל ושמיאי נקראו בשם.

וכך מציינו גם אצל מוהרנ"ת שתלמידיו הראשונים קראו לו בכינוי מורי רבי ואדמו"ר, כפי שמובא במכתב ההסתלקות ובמכתבי מהרנ"ש בסוף עלים לתקופה, והדור השני קראו לו מוהרנ"ת, ובדור שלאחריו נקרא בשמו רבי נתן, כי גדול מרבן שמו. וכך מובא בתוספתא סוף עדיות 'מי שיש לו תלמידים קורין אותו רבי, נשתכחו או תלמידיו קורין אותו רבן, נשתכחו אלו ואלו קורין אותו בשמו'. ע"כ. אבל רבינו מכונה בשם רבינו הקדוש לכל הדורות, כדוגמת רבינו הקדוש שחתם את המשנה, שמשנתו שגור בפי כל אחד ואחד לדורות הבאים.

ונראה שאף על פי שבזמנינו גדול מרבן שמו, אסור להזכיר שם מוהרנ"ת בלי שום תואר, רק 'נתן' לבד, שכיום שכל אדם כשר מכנים אותו בשם רבי, ואם אין מוספים התואר 'רבי' הוא זלזול בכבודו. וממוצא הדברים יש ללמוד שכל שכן וכל שכן שאסור להזכיר את שמו של רבינו בלי תואר, והוא איסור גמור. פרט אם מזכירים את שם הצדיק במקום סגולה לרפואה וכדומה אפשר שמוותר, כמו שאומרים בסיום מסכתא את שמות האמוראים בלי תואר 'רב' כסגולה לזכרון.

נהוג אצל אנשי' לכתוב את מוהרנ"ת בכל הזדמנות בשם 'רבי נתן', ואין מקפידים להזכיר את שמו עם תוספת תוארים ושבתים מיוחדים, גם אין מכנים אותו בשם 'רבינו', ורק כשמזכירים את רבינו הקדוש אומרים התואר 'רבינו'.

ולכאורה יש לתמוה על זה ממה שנפסק בשולחן ערוך בהלכות כבוד רבו (י"ד סימן רמב ס"ו) 'אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו לא בחייו ולא במותו', והוסיף הרמ"א שאם מוסיף תואר 'מורי ורבי' מותר. והכוונה היא שמוסיף לקרוא אותו בתואר נוסף יותר משאר אנשים, ואומר שהוא רבו ומורה דרכו, וכיון שכיום רגילים לקרוא לכל אדם בתואר 'רבי' זה לא מספיק, וצריכים לומר 'מורי רבי'.

והנהגה ה'ש"ך' (שם סק"ג) כתב דגדר רבו מובהק הוא לא רק מי שלמדו תנ"ך וגמרא אלא גם מי שלמד ממנו רוב חכמתו במדרש ואגדות או בקבלה או בשאר חכמות התורה. ואם כן לפי זה חסיד ברסלב שיונק רוב חכמתו בנתיבי עבודת ה' מספרי מוהרנ"ת הרי הוא על פי הלכה רבו מובהק. ואם כן לכאורה היינו צריכים על פי הלכה לתאר אותו לפחות בשם 'מורי רבינו', דגם אחר מותר אסור לקרוא בשמו לבד.

אמנם באמת נראה שאין זה תמיהה, שאפילו התנאים והאמוראים אנו מזכירים סתם בשם 'רבי', ואפילו התנא האלקי 'רבי שמעון בר יוחאי' אבי חכמת הקבלה אנו מכנים בשם 'רבי שמעון', ויש תנאים שאין נקראים אפילו בשם רבי כמו 'הלל ושמיאי', אף שעיקרי התורה והמסורה עברה דרכם וכל חכמתינו מהם.

והטעם לזה מבואר בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות (י"פ) שהתלמידים

אפשר להתפלל נדבה אין חוזרים ומתפללים (עיי' במשנ"ב סק"ו), אם כן לגבי ברכת המזון שלא שייך לברך ברכת נדבה אין לחזור ולברך באופנים הנ"ל.

ברכת המזון בלי הזכרה אינה ברכה לבטלה

אמנם לכאורה יש בזה סתירה, כי מצד אחד מבואר בשולחן ערוך לענין זימון שאם בירכו בזימון ושכחו רצה, שאף שצריכים לחזור ולברך ברכת המזון יצאו ידי זימון ואין צריכים לזמן שנית (סי' קפח ס"ו), ועל כרחך שברכת המזון נחשב לברכה שאם היה נחשב כאילו לא בירכו כלל לא היו יוצאים גם ידי זימון (עיי' סי' ס"ז). ומאידך, כתב והמשנה ברורה (סי' קפח סק"ט ועיי' שעה"צ סק"א שחולק על המג"א) על מי ששכח רצה בשבת ראש חודש או בשבת חנוכה, שכשחזר ומברך צריך להזכיר יעלה ויבוא או על הניסים, אף שאין חיוב לאכול פת, דברכת המזון הראשונה נתבטל לגמרי. וכן כתב הגר"א (שם ס"ו) דחשוב כאילו לא בירך.

שכה הזכרה בברכת המזון

ראשונים לגבי מי ששכח יעלה ויבוא במנחה של ראש חודש ונזכר בערב, אם צריך להתפלל תשלומין בלילה. לדעת ר"י בעל התוספות אינו מתפלל תשלומין, שעצם חובת תפלה יצא במה שהתפלל מנחה, וכיון שבלילה כבר אינו ראש חודש ואינו יכול לומר אז יעלה ויבוא אין לו מה להשלים. ואילו לדעת חכמי פרובינצה צריך להתפלל תשלומין, דלשיטתם הרי זה נחשב כאילו לא התפלל כלל מנחה.

ונראה דסברת חכמי פרובינצה היא דאף שהמדלג על הזכרה אינו נחשב כמשנה מטבע הברכה, אמנם זה כן נחשב שחסר תנאי המעכב בתפלה, והרי זה כמו מי שמקדש בלי כוס יין שאינו יוצא חובת קידוש כלל, וכאילו לא קיים מצות זכור את יום השבת לקדשו, דמאחר שתיקנו חז"ל לקדש על היין אי אפשר לצאת בלי יין, והוא הדין מי שמתפלל בראש חודש בלי הזכרה הרי זה נחשב כאילו לא בירך כלל.

אם ברכת המזון דומה לתפלה

והנה בפשטות נראה שמחלוקת הראשונים הנ"ל לענין תפלה שייך גם בברכת המזון, דבגמרא (שבת כד.) מבואר שחובת הזכרה בברכת המזון דומה לתפלה. וכן הבין גם הגאון מקו"ג גלוב בשו"ת ארץ צבי (ח"א ס' כד) שמחלוקת הנ"ל שייך גם בברכת המזון, והביא כמה נפקא מינות בזה, כדלהלן:

הנפקא מינה בהנ"ל

- א. לשיטת חכמי פרובינצה מה שבירך בלי הזכרה נחשב ככרעה לבטלה ואינו מצטרף למנין מאה ברכות, ולשיטת הר"י הרי זה מצטרף למנין מאה ברכות.
- ב. מי שאכל שבירך ברכת המזון על סעודה שניה בשבת ונתכין להוציא את מי שאכל סעודה שלישית, לשיטת חכמי פרובינצה לא יצא מאחר שברכת המבשר אינה ברכה, ולשיטת הר"י יצא.
- ג. יום טוב שחל בשבת והזכיר בפעם ראשונה רצה ושכח יעלה ויבוא, ובפעם שני הזכיר יעלה ויבוא ושכח רצה, לשיטת חכמי פרובינצה צריך לחזור ולברך פעם ג', ולשיטת הר"י אין צריך.
- ד. מי שאכל סעודת יום טוב לעת ערב ושכח יעלה ויבוא והתפלל מעריב של מוצאי יום טוב ונזכר אחר כך שלא אמר יעלה ויבוא, לשיטת חכמי פרובינצה צריך לחזור ולברך, ולשיטת הר"י אין צריך דלאחר שהתפלל מעריב אינו יכול לומר יעלה ויבוא (כמביר במשנ"ב סק"ב).
- ה. הגר"ש דבילצקי ז"ל בספרו שובע שמחות (פ"א הע' כא) כתב שלדעת הפוסקים ששבע ברכות בא רק עם ברכת המזון, אם כן מי ששכח רצה בשבת שבע ברכות איז לדעת חכמי פרובינצה צריך לחזור ולברך שבע ברכות, ולדעת ר"י אין צריך.

והנה בהלכות תפלה נפסק שבמקום שנחלקו הר"י וחכמי פרובינצה אין להחמיר לחזור ולהתפלל רק כתפלת נדבה, אבל במקום שאי

שכח רצה האם נחשב כאילו לא בירך יש דיון בפוסקים האם מי ששכח 'רצה' או 'יעלה ויבוא' וחייב לחזור ולברך נחשב כאילו עדיין לא בירך כלל. או שזה כן נחשב שבירך אלא שלא יצא ידי חובתו כתיקונו מפני שדילג על הזכרה, וצריך לחזור ולברך שנית כדי להזכיר את קדושת היום. ונפקא מינה לכמה דברים שיתבאר להלן:

הסבר הספק הנ"ל

לכאורה היה אפשר להסביר טעם הספק; האם כיון שחייבו חז"ל להזכיר את קדושת היום בברכת המזון והוא דילג את ההזכרה הרי זה כשינה מטופס הברכה, והרי זה כאילו לא בירך כלל מן התורה, ולא קיים מצות 'ואוכלתם ושבעת וברכת', כפי שכתב הפרי מגדים בפתיחה כוללת (ח"ג אות ח) שכל מצות עשה שתיקנו חז"ל לקיימו בתנאים מסויימים אם לא עשה כדבריהם הרי זה כאילו לא קיים המצות עשה של תורה.

או אפשר שדילוג הזכרה אינו נחשב כשינוי טופס הברכה, רק כיון שחסר לו ההזכרה הרי זה כאילו חסר לו חלק מהברכות של ברכת המזון, וכאילו לא בירך כל הברכות שתיקנו חז"ל, וכיון שצריך לברך כל הברכות של ברכת המזון בבת אחת ממילא צריך לחזור ולברך כל ברכת המזון. ולפי זה חשוב כאילו קיים מצות 'ואכלתם ושבעת וברכת' רק שלא יצא ידי חובתו מדרבנן.

אין דילוג הזכרה כשינוי טופס הברכה

ולכשנתבונן נראה שמי ששכח הזכרה בברכת המזון אין זה נחשב כמי ששינה מטופס הברכה, שהרי מי שנזכר אחר 'בונה ברמחי ירושלים', תיקנו לו חז"ל ברכה מיוחדת 'שנתן שבתות למנוחה' ואשר נתן ימים טובים לישראל' קודם ברכת הטוב והמטיב (שם ס"ז), ואם דילוג הזכרה היה נחשב כקלקול בטופס ברכת רחם לא היה מועיל ברכה נוספת לתקן את אשר עיוות, ועל כרחך שהברכה שבירך נחשב ככרעה מתוקנת רק שחסר ההזכרה, ולכן תיקנו חז"ל ברכה נוספת להשלים ההזכרה (וכ"מ בס"י רפח ס"ד וס"י ק"ז ס"ה).

ספק הזכרה הוי ספק דרבנן

ולפי זה נמצא שמי שבירך ברכת המזון ודילג על ההזכרה, יצא ידי חובת ברכת המזון מן התורה, ונשאר עליו רק חובה מדרבנן לברך שנית עם הזכרה. ועל פי זה יצא שמי שבדאי בירך ברכת המזון ומסתפק אם הזכיר קדושת היום הוי ספק דרבנן ולהקל, אלא שמכל מקום כתבו הפוסקים (משנ"ב סק"ט ועשה"צ סק"א) שאם אינו זוכר בבירור שהזכיר הרי הוא בחזקת שלא הזכיר, כיון שהוא רגיל על לשונו בכל ימות החול שלא להזכיר. אמנם מי שהתפלל מתוך סודר וברכנו ויודע שלא דיבר בהרגל הלשון, והוא ספק השקול, אינו חוזר ומברך.

אם חסרון הזכרה היא חסרון בתפלה

והנה בהלכות תפלה (סי' קפח ס"א) מובא מחלוקת

כמו נפטר החוזר לעולם התחתון...

רבי יצחק בן מוהרנ"ת (ד)

משא ומתן כאמונה

אחר חתונתו השנייה דר ר' יצחק בעיר טולטשין, וקבע עצמו בלימוד התורה. אמנם במשך הזמן נעשה עני גדול, ובביתו שררה עניות ודחקות גדולה, ומאחר שאביו מוהרנ"ת הדריכו לתורה ולעבודת ה' היה חפץ מאד לפרוש עצמו מעסקי העולם ולהכניס כל כולו בעבודת ה', וביקש מאביו שידאג לפרנסתו ופרנסת בני ביתו. אמנם מוהרנ"ת לא הסכים לכך, ואמר לו בדרך צחות: "נהג תהילה לא-ל יש לי מדת בטחון ומשתמש אני בו לעצמי, אבל קשה לי להיות לי בטחון גם עליך. אם אתה רוצה תפוש עצמך לעבודת ה' אבל לא על חשבוננו..."

אמנם אעפ"כ רמז לו מוהרנ"ת שעליו לעמוד בניסיון העוני, ועל אף הכל יפריש עצמו לעבודת הש"ת בכל מכלל כל (אבני ברזל דף פ"א), וכן רואים בהמכתבים שרומז לו בזה"ל: "בוודאי רצוני היה שלא תהיה טרוד בעבודת הפאסט" (עלים לתרופה ס' ת"ב, עיי"ש באריכות גדול). וכן כתב לו: "אתה צריך להתמיד ולהשגיח על הזמן יותר מבתחילה, מחמת שיש לך ביטולים הרבה. הש"ת ירחם עליך שתקבל עליך עול תורה היטב, ותפרוק מעליך עול דרך ארץ" (עלים לתרופה ס' פ"ז) וכן כתב לו במ"א: "גם עתה שאינך יכול להתמיד כראוי, עם כל זה אתה זוכה לעסוק בעסק קדוש ונורא כזה, כן יהי ה' עמך שתזכה לחזור אל אוהל תורה בקביעות ותהי' תורתך קבע ומלאכתך עראי, ועליך לכסוף לזה בכל עת, ולחטוף לעת עתה כל מה שתוכל" (שם, ס' ק"א).

באותם ימים, בהם התחיל ר' יצחק לעסוק במסחר, היה ר' יצחק בשנת העשרים לחייו, כמו שכתב במכתביו לבניו (מכתב ר' יצחק, ס' י"א).

אמנם גם אחר כך שכנסנו ר' יצחק לעבוד בהבי-דואר, עכ"ז חיזקו מוהרנ"ת בהרבה מכתבים בעלים לתרופה שלא יפול ח"ו מחמת דאגה פן לא יצא ידי חובתו, כי דברי תורה לא יאה עליך חובה ואי אתה בן חורין לצאת ממנו, כמבואר הרבה במכתבים.

תיקון המשא ומתן

בין הדברים שחיזקו מוהרנ"ת ז"ל, אמר לו, שאם סיבב הקב"ה שיעסוק במשא ומתן, עליו לתרום תרומה הגונה להדפסת ספרי רבינו ז"ל, ובכלל לעסקי בית רבינו ז"ל, ועל ידי זה יהיה תיקון גדול להמשא ומתן שלו, כמו שכתב ר' יצחק בעצמו במכתבו לבניו מעיר הקודש צפת ז"ל: "אנכי זכיתי בעזרת השם יתברך אשר כמעט רוב ימי היו לי עבודה טובת עסקינו הקדוש, לענין להוציא לאור האוצרות שלנו וכו', ואמר לי בפירוש שזה הוא כל תיקוני לענין המשא ומתן שלי" (מכתב ר' יצחק, ס' ט"ז).

וכן אפשר לראות ממה שאמר לו אביו מוהרנ"ת לפני הסתלקותו לחיי העולם הבא, כשדיבר מענין הדפסת ספרי רבינו, אמר אז: "איר זאלט זיין שטארק מיט געלט און מיט רצון און מיט טירחא, ואמר לבנו ר' יצחק: אתה גם כן צריך ליתן ת"ק רובל כסף על זה ואם לאו תן שישים רובל כסף" (מכתב אנ"ש מסדר הסתלקותו), וממה שאמר זה דווקא לבנו, משמע ג"כ שזה היה תיקונו ודו"ק.

[ועיין בעלים לתרופה מכתב שכ"ב המדבר באריכות מכתבת והדפסת ספרי הצדיק, שמסיים שם: "בבחינה זאת צריך איש הישראלי לילך בדרך, הן רחוק הן קרוב, או בעירו כשהולך בשביל משא ומתן ופרנסה, כגון לבית הפאסט וכו', שצריך לכוון כדי שירוויח ויתן צדקה, להיות בכלל תומכי אורייתא, העוסקים להוציא לאור ספרים הקדושים"].

הצדיקים המביטים נכוחה על העולם על כל תהפוכותיו, יודעים כי השי"ת הוא האלוקים והכל מאתו יתברך והוא המעשיר והמוריש, הוא המגדיל והוא המקטין, ואין שום נצחיות במעשי העולם ותהפוכותיו, וממילא רואים הם את כל המתרחש בעולם במבט אחר לגמרי, כבר בראיה הראשונה רואים הם את התכלית של כל דבר ומה שעלול להתרחש עמו.

דבר זה אפשר ללמוד מהמעשה של אחרשוורש, שהגם שיש בסיפור המגילה הרבה נסתר, מ"מ בפשיטות הביאור הוא שהיה מלך גדול ושמך אחרשוורש ונעשתה שם מהפכה גדולה מאוד, שבסופה בחר את אסתר למלכה מכל הנשים שבכל קצוות תבל, ומובא שלמעשה כמעט ולא שוחח אחרשוורש עם אסתר שום שיחה, היות ולא ידע את יחוסה של אסתר, וחשש כי למרות שבחר בה מכל בנות העולם אף על פי כן אולי אינה מיוחסת כראוי. אותו אחרשוורש שלפני שנעשה למלך היה רווחץ את הסוסים באורוותיו של נבוכדנצר, וזה היה תפקידו ויחוסו, מיד כשנבחר למלך שכח את כל עברו והטעתה אותו הסטרא אחרא כל כך עד שכבר לא היה נאה לו לדבר עם אסתר כי אולי אינה מיוחסת. ובכלל, כל מלכות אחרשוורש נמשכה בסך הכל ל"ד שנים בלבד (מגילה י"א), ומ"מ הרגיש אחרשוורש כאילו הוא בר ישות מאין כמותו, בעוד שלמעשה כל מלכותו נתפוגגה ונעלמה עד מהרה.

וזהו עיקר כח הסט"א, לתת לאדם הרגשה ודמיון שכביכול יש במציאות העולם ישות וממשות, ואף הוא יש לו ישות מסוימת, בעוד שבפועל אין כאן כלום מלבד דמיון בעלמא ותו לא.

הרגשה זו החדיר רבינו הק' בלבו של מוהרנ"ת ז"ע שהעולם הזה על כל הבליה הוא לא יותר מעולם עראי ועובר, וכל התכלית היא להתכונן היטב לעלמא דקשוט העולם הנצחי, להיות דבוק בהשי"ת לעולמי עד ולנצח נצחים. וכך חי מוהרנ"ת תמיד, וכך עבד את ה' במסירות נפש כל ימיו עלי אדמות.

היה זה פעם אחת בתקופת המחלוקת הקשה ביותר עליו, כאשר הובילו אותו לבית הכלא כתוצאה מהמסירה של המתנגדים, והחולקים הללו ליוו אותו בבזיון גדול, ואשה אחת צעקה עליו בדברי נאצה, בקללות וגידופין נוראים - ותלמידיו שהתלוו אליו לא יכלו לסבול את הבזיונות מאותה עלובה, והתחננו אליו שיעשה משהו נגדם, נענה ואמר בזה הלשון [כפי הנשמע מרלוי"צ בנדר ע"ה]: "וואס הער איר זיי, האט וועט מען זאגן ס'איז שוין פערציג יאר נאך נתן" - וכי אני שומע אותם בכלל, עוד מעט כבר יאמרו שעברו ארבעים שנה מהסתלקותו רבי נתן].

עד כדי כך היתה מחשבתו ברורה שהעולם הוא עולם עובר, והכל הבל הבלים, וכל הבזיונות שהאדם עובר בעולם השפל הזה אינם כדאיים לתשומת לב, והלוא עוד מעט ממילא יעברו ימי חייו עלי אדמות ומה לו לשים ליבו לשטויות מעין אלו...

ומסופר שכאשר דיברו עם רבי נחמן מטולטשין ז"ע, תלמידו המובהק של מוהרנ"ת, על התבטאותו זו של מוהרנ"ת, ענה ואמר: מוהרנ"ת היה כל כך מרום ומנושא מהעולם הזה עד שלא הסיח דעתו מעלמא דאתי אפילו לא לרגע אחד.

הבה ונתבונן: אילו יצויר שתבוא נשמה לעולם הזה לאחר שנסתלקה כבר כארבעים שנה - באיזה מבט נחות תביט נשמה זו על תענוגות העולם הזה, ואיזה ערך נמוך וריוד יהיו לכל הוויות העולם הזה אצלה?! ועל כך התבטא רבי נחמן טולטשינער שבמבט זה הביט מוהרנ"ת על העולם הזה עוד בחיים חיותו, ומשם שאב עיקר כוחו וגבורתו לדבוק בקב"ה ולעבדו בלבב שלם, למרות כל מה שעבר עליו בהאי עלמא.

המשך מעמוד א'

שהוא, אף על פי שעוברים עליו ימים ושנים הרבה בקלוקלו, כל אחד לפי עניינו שנתפס בו, אפילו אם נתפס במה שנתפס, עדיין יש לו סמיכה ותקוה ומעמד על ידי תפילה ותחנונים ובקשות, אפילו בהיוון מצולה ואין מעמד, כמו שכתוב 'קוה קויתי אל ה' ויט אלי וישמע שועתי ויעלני מבור שאון מטיט היוון ויקם על סלע רגלי כונן אשור', שעל ידי ששועתי לה' יתברך תמיד בקיווי אחר קיווי, על ידי זה זכיתי ויעלני מבור שאון מטיט היוון שעליתי ממקומות רעים ומטונפים מאד שנקראים בור שאון וטיט היוון, אשר שם אין שום מעמד כשנופלים לשם וחי' יכולים לטבוע שם, ובאמת כמה בני אדם נטבעו שם ונטרדו מן העולם, אבל אנכי שקויתי לה' יתברך בקיווי אחר קיווי וששועתי לה' יתברך תמיד, על ידי זה העלני מבור שאון מטיט היוון ויקם על סלע רגלי כונן אשור', כי עיקר התקוה והעמידה והסמיכה הוא על תפילה לה' יתברך, כי על ידי תפילה ושועה וזעקה לה' יתברך יכולים לעמוד אפילו במקום שאין שם שום מעמד".

אסור שנאבד את אריכות האפיים להמתין ולקוות לישועת ה'. נתאזר בעוז ונצפה ונאמין, כי היא כלי הישועה וכמו שרבי נתן קובע (שם, ברכות השחר ה-ה): "וכל מה שיתחזק יותר לקוות לה' ולבלי לדחוק את השעה, תתקרב ישועתו יותר, כי על ידי הקיווי והבטחון בעצמו תצמח ישועתו בקרוב".

חזק ונתחזק בקיווי ובתפילה עדי נזכה לגאולה וישועה שלימה.

072.332.3300
1-929.8415.876
44-203.1500.313

בא"י:
באר"ה:
בארופה:

מערכת שיעורים נפש משיבת
שיעורי הר"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

072.3323.796
קול אנ"ש דקהילתינו